

TIETOSUOJA KULTTUURIPERINTÖORGANISAATIOISSA

10.10.2019
Aalto-yliopisto

UUSI TIETOSUOJAA KOSKEVA SÄÄNTELY

- EU asetus tuli voimaan 25.5.2016

Uudistuksen tavoite:

- korvata aiemmat 28 kansallista lakia ja yhtenäistää tietosuoja koko EU-alueella
- tehostaa datan liikkuvuutta, toisaalta parantaa yksilöiden mahdollisuuksia kontrolloida itseään koskevan datan käyttöä (ristiriita?)
- kansallinen tietosuojalaki tullut voimaan 1.1.2019
- OM:n konsultaatiokierros elo/syyskuu 2019, EU tasolla arvio touko-kuussa 2020

SÄÄDÖSHIERARKIA JA ETENEMINEN

1. EU-ASETUS (kevät 2016)

3. MAHDOLLISET KANSALLISET ERITYISLAIT

-sektorilainsäädäntö?

2. KANSALLINEN YLEISLAKI (2019)

MUUN ERILLISSÄÄNTELYN TARVE?

- mahdollisuus liikkumavaran käyttöön ei ole kokonaan sulkeutunut
 - onko tarpeen määritellä muistiorganisaatioiden lakisääteiset velvoitteet/tehtävät nykyistä tarkemmin erityislainsäädännössä, vrt. arkistolainsäädännön uudistamishanke
 - asetuksen artikla 40 mahdollistaa alakohtaisten käytännesääntöjen muotoilun, hyväksyttävissä tietosuojaviranomaisilla
- > valmisteilla yliopistoissa? KAM-sektorilla muotoiltu yhteinen suositus, tämä ei kuitenkaan asetuksessa tarkoitettu alakohtainen käytännesääntö

Ongelmana vanhentuneet käsitteet

- *Tietosuojalaki: tietosuoja ei suojaa tietoa, vaan yksilöä*
- Käsitteet peräisin Henkilötietolakiakin edeltäneen Henkilörekisterilain ajoilta("rekisteri")

-rekisteröity -> "data subject", yksilö johon tiedot liittyvät

-rekisterinpitäjä-> "controller", esim. kirjasto (vrt käsittelijä "processor")

Myös asetus-termi -> "regulation" (vrt författning)

-> johtanut tilanteeseen jossa tietosuoja-asetus (EU) on normihierarkiassa kansallista tietosuojalakia ylempi

Mitkä ovat henkilötietoja?

-henkilötietoja ovat tiedot, joiden nojalla **joku yksilö voidaan suoraan tai epäsuorasti tunnistaa**-> tuskin ammatti, sukupuoli, kieli, synnyinpaikka; sen sijaan auton rekisterinumero kyllä

-erikseen määritelty **erityisiä henkilöryhmiä** koskevat tiedot (ent. arkaluonteinen tieto) joiden käsittely on lähtökohtaisesti kielletty: rotu, sukupuolinen suuntautuminen jne.

-merkitystä ei ole sillä, **ovatko tiedot jo julkisia**, vaan käsittely aina perusteltava jollakin asetuksen luettelemista perusteista (art. 6)

-**valokuva**, josta henkilö on ”kohtuullisen todennäköisesti” tunnistettavissa, on henkilötieto (”kovin vanhat ryhmäkuvat, joissa ei ole nimiä, eivät enää ole henkilötietoja”)

-*huom!* **yrityksiä tai yhteisöjä koskevat tiedot eivät ole henkilötietoja**, tietosuoja ei myöskään enää koske **kuolleita** henkilöitä

Millaista käsittelyä tietosuoja koskee?

- määritely hyvin kattavasti: kaikki henkilötietoja koskevat toimet kuten kerääminen, järjestely, säilyttäminen, yhdistely, poistaminen, huom! myös julkistaminen
- kun henkilötietoja käsitellään automaattisesti tai kun ne muodostavat rekisterin (filing system) osan
- miten sovelletaan esim. kirjakokoelmiin, joita ei digitoitu? KAM-juridiikka-ryhmä otti suosituksessaan kannan jonka mukaan rekisterin käsite on ymmärrettävä laajasti, ”mikä tahansa jäsenneilty henkilötietoja sisältävä tietojoukko” riippumatta siitä onko analogisessa vai digitaalisessa muodossa

Olennaisimmat muutokset

- **osoitusvelvollisuus**: kirjaston/arkiston/museon on pystyttävä tarvittaessa osoittamaan, että tietosuoja-asetuksen velvoitteet on huomioitu sen toiminnassa
- **ankarat sanktiot**: eivät julkisen sektorin toimijat, ei esim. Kansalliskirj.
- **sisäänrakennettu ja oletusarvoinen tietosuoja**: tietosuoja vaikutukset tulee aina huomioida uusia toimintatapoja ja järjestelmiä käyttöön otettaessa
- **ilmoitusvelvollisuus**: jos tietoja häviää/tietomurto, viranomaisia informoitava 72 tunnin kuluessa, rekisteröityjä niin pian kuin mahdollista
- **asiakkaiden oikeudet**: oikeus saada tietää, mitä tietoja kerätty, mihin tarkoitukseen. Oikeus vaatia käsittelyn rajoittamista jne.
- **tietosuojavastaava**: kaikki toimijat, joiden ydintehtäviin kuuluu henkilötietojen käsittely

MUUTA MERKILLE PANTAVAA

- asetusta ei sovelleta **kuolleisiin** (jl. 158)
- **oikeus tulla unohdetuksi** ja poistaa tietoja (art. 17) ei ulotu muisti-organisaatioihin, ”ei sovelleta.. jos käsittely on tarpeen:
 - lakisääteisen veloitteen noudattamiseksi
 - yleistä etua koskevan tehtävän suorittamista varten”
- **tietosuojalautakunta lakkautettiin**, samalla hävisi mahdollisuus pyytää ennakkolupia
- EI mainintaa **asiakkuus- tai jäsenyyssuhteesta** käsittelyn perusteena (art 6); tietosuojavaltuutetun ohjeistuksen mukaan asetuksessa mainittu ”oikeutettu etu” kattaa kuitenkin tämän

Sallitut käsittelyn perusteet

-GDPR artikla 6, tyhjentävä luettelo, joiden perusteella henkilötietoja saa käsitellä:

- a) rekisteröidyn yksiselitteinen suostumus
- c) lakisääteinen velvoite (KK, KA jne.)
- e) yleistä etua koskeva tehtävä
- f) rekisterinpitäjän oikeutettu etu

Tietosuojalaki 4§4k:”Henkilötietoja saa käsitellä...jos henkilötietoja sisältävien tutkimusaineistojen, **kulttuuriperintöaineistojen sekä näiden kuvailutietoihin** liittyvien henkilötietojen käsittely arkistointitarkoituksessa on tarpeen ja oikeasuhtaista sillä tavoiteltuun yleisen edun mukaiseen tavoitteeseen ja rekisteröidyn oikeuksiin nähden”

-> kirjastoammattilaisten arvioitava!!

Suostumus käsittelyperusteena

- suostumus on **eräs** henkilötietojen käsittelyn peruste
- tulee olla vapaaehtoinen, nimenomainen ja tietoinen (jl 42,43)
- > valmiiksi rastittu ruutu ei kelpaa käsittelyn perusteeksi

Suostumuksen edellytykset (artikla 7):

- rekisterinpitäjän pystyttävä osoittamaan, että suostumus annettu
- pyyntö esitettävä helposti ymmärrettävässä muodossa
- oikeus peruuttaa milloin tahansa
- lapsen (alle 13v) osalta erityisehtoja
- ei jos rekisterinpitäjän ja rekisteröidyn välillä selkeä epäsuhta (esim TA-TT)

Yleisen edun mukainen arkistointitarkoitus?

-mitä tarkoitetaan termeillä ”arkistointitarkoitus” sekä ”yleisen edun mukainen”?

-> ”arkistointitarkoitus”

- ei määritelty asetuksessa
- erottelu arkistointi ja säilyttäminen, arkistoinnista on kyse kun aineistoa käytetään muuhun kuin alkuperäiseen tarkoitukseen
- ”henkilötietoja käsitellään yleisen edun mukaisessa arkistointitarkoituksessa kirjastoissa, museoissa ja arkistoissa”

-> ”yleinen etu”

- OKM : ”laki jättää epäselväksi, mitkä olisivat yleisen edun mukaisuuden kriteerit”
”yleistä etua palvelevat laitokset voivat edustaa eri oikeushenkilömuotoja viranomaisista yhdistyksiin”
”koskee myös muuta kuin lakisääteistä toimintaa”

REKISTERINPITÄJÄ JA KÄSITTELIJÄ

-vastuullinen taho on [rekisterinpitäjä](#), eli ”se henkilö, viranomainen, virasto tms. joka *määrittelee henkilötietojen käsittelyn tarkoitukset ja keinot*”

-asetus tuntee myös *yhteisrekisterinpitäjät*, jotka sopivat vastuualueiden jaosta

-vrt. [henkilötietojen käsittelijä](#) eli ”henkilö, viranomainen, virasto tms. joka käsittelee henkilötietoja rekisterinpitäjän lukuun”

-rekisterinpitäjä saa käyttää vain sellaisia henkilötietojen käsittelijöitä, jotka toteuttavat riittävät suojatoimet

-käsittelijän vastuu määräytyy rekisterinpitäjän kanssa tehdyn [sopimuksen](#) perusteella, käsittelijä ei saa siirtää tehtäviään edelleen ilman ennakkolupaa

Rekisteröidyn oikeudet (art. 15-21)

- oikeus saada **pääsy tietoihin** art. 15 (vrt. aiempi rekisteriseloste)
- oikeus vaatia, että virheelliset henkilötiedot **oikaistaan** art.16 (jo aiemmin laissa)
- oikeus vaatia **tilapäistä käsittelyn rajoittamista** jos käsittely lainvastaista/kiistää tietojen paikkansa pitävyyden/tarpeen oikeudellisen vaateen laatumiseksi jne. art. 18
- **velvoite ilmoittaa** oikaisuista/poistoista/rajoituksista kaikille, joille tietoja luovutettu - ellei kohtuutonta vaivaa art. 19
- **oikeus siirtää tiedot** toiselle rekisterinpitäjälle art. 20; ei koske käsittelyä joka tarpeen yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseksi
- **oikeus vastustaa käsittelyä**, joka perustuu art. 6 määriteltyyn yleistä etua koskevan tehtävän suorittamiseen; ei koske käsittelyä joka tarpeen lakisäänteisen velvoitteen noudattamiseksi

Poikkeukset rekisteröidyn oikeuksista

- jos käsittely tapahtuu yleisen edun mukaisiin arkistointitarkoituksiin tai tieteellisen/historiallisen tutkimuksen tarpeisiin (art. 89), rekisteröidyllä EI oikeutta:
 - vaatia pääsyä tietoihin (artikla 15)
 - vaatia tietojen korjaamista (artikla 16)
 - vaatia käsittelyn rajoittamista (artikla 18)
 - oikeutta vastustaa käsittelyä (artikla 21),

edellyttäen että näiden oikeuksien toteuttaminen tekisi mahdottomaksi tai merkittävästi haittaisi toiminnan tavoitteita

- ilmaisun ja informaation vapaus** (art. 85): merkittäviä rajoituksia asetuksen soveltamiseen, jos käsittely on tarpeen journalistisiin tarkoituksiin tai akateemisen, taiteellisen tai kirjallisen ilmaisun tarkoituksiin

MITÄ ON TEHTÄVÄ?

- selvitettävä, millä perusteella henkilötietoja eri toiminnoissa käsitellään: lakisääteinen velvoite, yleinen etu, suostumus?
- jos perusteena asiakkaan suostumus, varmistettava että käsittelyn ehdot ovat asiakkaan saatavilla
- asiakasta informoitava

- asetus määrittelee käsittelyn periaatteet ja tavoitteet, käytännön toteutustapa toimijoiden itsensä määriteltävä; artiklan 5 periaatteet eivät sanahelinää vaan käytännön vaatimuksia: läpinäkyvyys, täsmällisyys, tietojen minimointi, säilytyksen rajoittaminen, luottamuksellisuus
- > tietosuojaviraston vaatiessa kyettävä osoittamaan, että noudatettu

Oletusarvoinen/sisäänrakennettu tietosuoja

-järjestelmiä suunniteltaessa tarkistettaessa, löytyykö käsittelylle jokin [artiklassa 6](#) lueteltu peruste

-ennen järjestelmien käyttöönottoa tarkistettava, toteutuvatko [artiklassa 5](#)

[luetellut periaatteet](#):

- tietojen minimointi
- läpinäkyvyys
- täsmällisyys
- luottamuksellisuus
- säilytyksen rajoittaminen

-tietosuojaviraston niin vaatiessa pystyttävä osoittamaan että järjestelmä täyttää asetuksen edellytykset-> dokumentointi

Tietosuojakirjanpito ja informointivelvoite

-tietosuoja-asetus ei tunne nykyisen kaltaista tietosuojaselostetta/rekisteriselostetta

Art. 12-14 laaja velvoite informoida rekisteröityjä:

- kaikki käsittelyä koskevat tiedot tiiviisti esitetyssä ja helposti ymmärrettävissä ja saatavilla olevassa muodossa
- kirjallisesti tai sähköisesti, pyydettyä suullisesti
- pääsääntöisesti maksutta
- millä perusteella henkilötietoja käsitellään: lakisääteinen, sopimus tms.
- seuraukset, ellei rekisteröity toimita pyydettyjä tietoja jne.

Art 30 ylläpidettävä kirjanpitoa käsittelytoimista:

- mm. käsittelyn tarkoitus, kuvaus rekisteröityjen ryhmistä, millaisia henkilötietoja kerätään, keille luovutetaan, miten pitkään säilytetään
- kirjallinen/sähköisessä muodossa
- esitettävä valvontaviranomaisen pyytäessä, ei julkinen

Oikeusministeriön konsultaatiokierros

Kansalliskirjaston lausunto syyskuu 2019:

- uudistuksen toimivuudesta ei vielä riittävästi kokemuksia
- asetuksen ja kansallisen lain rinnakkainen soveltaminen on haastavaa
- asetus jätti liikkumavaraa, monet **käsitteet täsmentymättömiä**. Tämä on luonut kirjastoissa epävarmuutta oikeustilanteesta. Selkeämmän ohjeistuksen tarve.
- **erityislainsäädäntö olisi tarpeen**
- toisaalta tietosuojalautakunnan lopettaminen on kaventanut liikkumavaraa
- asetuksen mukainen osoitusvelvollisuus on tuonut lisätyötä
- suuren yleisön tietoisuus tietosuojasta kasvanut, osin väärinymmärryksiä (esim. oikeus tulla unohdetuksi)
- kansallisessa **laissa ei selkeää säännöstä kulttuuriperintöorganisaatioiden oikeudesta saattaa aineistoja yleisön saataville**
- ratkaisu, jonka mukaan hallinnolliset sanktiot eivät ulotu julkisiin toimijoihin oli oikea
- ei huomioitu kulttuuriperintöorganisaatioiden toiminnan sananvapausulottuvuutta (“news and press archives”)

KIITOS!

pekka.heikkinen@helsinki.fi